

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΞΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΟΔΟΣ ΚΡΑΤΙΝΟΥ 7· ΑΘΗΝΑΙ· 111
7ος ΟΡ. ΓΡΑΦ. 10 ΤΗΛ. 32.43.351

ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ
ΝΕΑ

ΚΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

12 ΑΠΡ. 1978

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΝΙΚΟΥ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑ

Μπορεί νά γίνει ή ενόττητα;

Ο Νίκος Πουλαντζάς

ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

ΕΧΕΙ γίνει κοινή συνείδηση πιά ότι οι τελευταίες βουλευτικές εκλογές του Νοέμβρη είχαν καθοριστική σημασία για τον τόπο μας. Μεταμόρφωσαν αποφασιστικά το σύνολο του πολιτικού χώρου και τον συσχέτισαν με τον πολιτικό και κοινωνικό δρόμο της μεταπολεμικής Ελλάδας. Το κύριο πρόβλημα αφορά σήμερα τις δυνατότητες μιας βαθιάς πολιτικής αλλαγής στην Ελλάδα, πρόβλημα που συνδέεται άμεσα με ένα θέμα γενικότερου ενδιαφέροντος στην Ευρώπη, που προσάφτα τέθηκε επί τάπητος με τις γαλλικές εκλογές. Το θέμα της ενότητας των δυνάμεων της Αριστεράς.

Η ενότητα όμως των δυνάμεων της Αριστεράς, όπως απέδειξαν, μέσα σε διαφορετικές συνθήκες, οι γαλλικές εκλογές, είναι πρόβλημα πολύπλοκο. Ειδικότερα στον τόπο μας, που χαρακτηρίζεται από μια πολυδιάσπαση του χώρου της αντιπολίτευσης και της αριστεράς. Πράγματι, η ενότητα της Αριστεράς δεν μπορεί να τεθεί σ' ένα αφηρημένο επίπεδο, με βάση ένα άδσοτο εύχολογιο, ούτε, ακόμα, να επιτευχθεί στη βάση απλά ενός αμοιβαίου κοινών ελάχιστων στόχων και επιδιώξεων. Αν δεν θέλουμε να επαναληφθεί στην Ελλάδα το φαινόμενο της γαλλικής αριστεράς, δηλαδή μια διάσπαση της ενότητας της αριστεράς στα πρόθυρα της έξοχης παρ' όλη την ύπαρξη ενός ένδοχου κοινού της προγράμματος, η ενότητα αυτή πρέπει να έχει έναν άξονα με σταθερές και μακροχρόνιες βάσεις, άξονα που να συνιστάται στη στρατηγική συγγένεια ώριμων δυνάμεων της αριστεράς. Μόνη η συγγένεια των πολιτικών αυτών δυνάμεων μπορεί να αποτελέσει τον προνομιακό και σταθερό άξονα μιας μονιμότερης ενότητας της αριστεράς και να διαμορφώσει, έτσι, τον πύλο αλλαγής στη χώρα μας, προκαλώντας την παραπέρα υλοποίηση, πάνω σε συγκεκριμένα θέματα και στόχους, του συνόλου των δυνάμεων της αριστεράς.

Ο Άξονας και ο Πόλος

Τό επιχείρημα που θα αναπτύξω είναι το εξής: Ο άξονας και ο πόλος μιας γενικότερης συσπείρωσης της αριστεράς στην Ελλάδα σήμερα έγκειται σε μια προνομιακή στρατηγική ενότητα ανάμεσα στο ΠΑΣΟΚ από τη μία, στο χώρο που αποκαλείται της «άνανεωτικής Αριστεράς», με βάση τη ΚΚΕ έσωτερικού, από την άλλη. Η επιμέδωση αυτής της ενότητας, στην κορυφή και στη βάση, εμφανίζεται ταυτόχρονα σαν θε-

μέλιο και σαν προϋπόθεση μιας γενικότερης συσπείρωσης του αριστερού και δημοκρατικού κόσμου στη χώρα μας.

Αυτό δεν μπορεί νά γίνει αντιληπτό παρά αν κατανοήσουμε ότι το αποτέλεσμα των τελευταίων εκλογών δεν ήταν διόλου συγκυριακό, αλλά ένδειξη μονιμότερων μεταβολών στη διάταξη των πολιτικών δυνάμεων. Πιο συγκεκριμένα, το αποτέλεσμα αυτό έσημανε ένα βασικό ξεπέρασμα της κρίσης αντιπροσωπείας ανάμεσα στο λαό και τις κομματικές - πολιτικές του εκπροσωπήσεις, κρίση που είχε αναλύσει σε μια συνέντευξη στα «ΝΕΑ» τον Σεπτέμβριο του 1975.

Με άρση αυτής της κρίσης έννοω ότι οι βασικές πολιτικές δυνάμεις υλοποίησαν τη διαμόρφωση τους και ότι οι λαϊκές τάξεις αναγνωρίστη-

καν, σ' ένα μεγάλο βαθμό, στη διαμόρφωση αυτή σαν τάσεις που εκφράζουν τα θεμελιώδη συμφέροντα και επιδιώξεις τους. Οι αντιλήψεις είτε ότι ο λαός «εξεγέσθη», είτε ότι μια άπλη μεταβολή στην οργάνωση των πολιτικών δυνάμεων θα μπορούσε να μεταβάλει δραχνοχρόνια την εκλογική διάταξη, είναι τελείως άσυστατες. Ο ελληνικός λαός πήρε στην αποφασιστική πορεία επιλογής της αλλαγής μέσα από τους φορείς που την εξέφρασαν, φέρεις που θα οριοθετήσουν μακροχρόνια την πολιτική γεωγραφία του τόπου μας.

Πάνω σ' αυτή τη βάση θα αναφερθώ σύντομα και σχηματικά, πριν μπω στο θέμα της στρατηγικής συγγένειάς τους, στο ΠΑΣΟΚ και στο χώρο της άνανεωτικής Αριστεράς.

Τό ΠΑΣΟΚ

Ός προς τό ΠΑΣΟΚ είναι πιά σαφές, ότι κατάρθωσε νά αναδειχθ

και σαν τέτοιο έγινε δεκτό από τό λαό, σ' ένα μαζικό σοσιαλιστικό κίνημα μέσα στις ιδιόμορφες συνθήκες του τόπου μας. Τό ότι για πρώτη φορά στεριώνει στην Ελλάδα ένα τέτοιο κίνημα, που νά διακρίνεται μάλιστα, στη βάση των προγραμματικών του δηλώσεων και της πολιτικής πρακτικής του, από τό πρότυπο των δεξιών σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων πολλών χωρών της Ευρώπης, αποτελεί ένα φαινόμενο ιστορικό.

Πιο συγκεκριμένα τό ΠΑΣΟΚ δείχνει νά ξεπερνά, ή και νά διαφεύγει, τόν ποпуλιστικό χαρακτήρα του, έτσι τουλάχιστο πού ό όρος ποпуλισμός χρησιμοποιείται στην πολιτική συζήτηση στη χώρα μας τόν τελευταίο καιρό. Αντίθετα πρós τήν αντι-ποпуλιστική κινδυνολογία, τό ΠΑΣΟΚ αναδύθηκε τό τελευταία χρόνια δύο βασικά χαρακτηριστικά πού, στη σύζευξη τους, τείνουν νά τό διαφοροποιήσουν από τόν ποпуλισμό:

α) Ένα αυθεντικά άριστερό στρατηγικό πρόγραμμα αντιμετωπικών και αντιιμπεριαλιστικών αλλαγών, στό όποιο ένεμεινε βασικά μέχρι τώρα παρ-ρά τίς αναμφίβολες στροφές τακτικής του, ένó ό ποпуλισμός χαρακτηρίζεται από ένα συνονθυλευμα άριστερών και άνοιχτά δεξιών πολιτικών στοιχείων. β) Μία βαθειά οργανωτική διάθρονη μέσα στους οικονομικό - κοινωνικούς μαζικούς χώρους, από τό εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα μέχρι τούς χώρους δουλειάς των αγροτικών και μικροαστικών στρωμάτων, ένó ό ποпуλισμός βασίζεται κυρίως σέ μία αποκλειστικά χροισματική φετιχιστική ταυτότητα μέ τόν άρχηγό.

Βέβαια, τό ΠΑΣΟΚ πρέπει νά είναι αντικείμενο κριτικής, άνάλογα μέ τίς προσωπικές και πολιτικές θέσεις του καθένα. Είναι φυσικό, θεμιτό και απαραίτητο ένας κομμουνιστής ή ένας εύρωκομμουνιστής νά άσκει κριτική στό ΠΑΣΟΚ, και ταγμένος και γώ προσωπικά στό χώρο του εύρωκομμουνισμού. Έχω και επιφυλάξεις και κριτικές άπέναντι στό ΠΑΣΟΚ. Ένα όμως είναι σίγουρο: Ότι ή κριτική αυτή δεν μπορεί παρά νά είναι κριτική άπέναντι σ' ένα άριστερό σοσιαλιστικό κίνημα, και όχι κριτική άπέναντι σ' ένα μυθευμένο ποпуλισμό, μέ όλη τήν ιδεολογική φόρτιση του όρου πού μόλις άποκρύβει τήν ύποψία «βουαπορτισμού» όσον άφορά τό ΠΑΣΟΚ και τόν άρχηγό του.

Επί πλέον, τό νά εξακολουθή κανείς νά ύπογραμμίζει τή μικροαστική ταξική φύση του ΠΑΣΟΚ, ώστε νά του άρνηται τόν άριστερό σοσιαλιστικό του χαρακτήρα, τή

στιγμή πού υλοποιεί μέσα του (όπως συμβαίνει έξ άλλου και μέ όλα τά άλλα κόμματα της άριστεράς στόν τόπο μας), μία ιδιότυπη συνύπαρξη μερίδων της εργατικής τάξης, της αγροτιάς και των ριζοσπαστικοποιημένων μικροαστικών στρωμάτων, άποτελεί τεράστιο λάθος έκτίμησης και ύποβλάνει μία τελείως μηχανιστική αντίληψη ως πρós τή σχέση άνάμεσα στις κοινωνικές τάξεις και τά πολιτικά κόμματα.

Τό ίδιο συμβαίνει άν τό επιχείρημα είναι ότι τό ΠΑΣΟΚ δεν άποτελεί κόμμα της εργατικής τάξης, λές και ή εργατική τάξη δεν μπορεί νά έχει, από τή φύση της, παρά «τό ένα και μοναδικό» κόμμα.

Αυτό πάλι δεν σημαίνει ότι τό ΠΑΣΟΚ δεν παρουσιάζει ακόμα ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: Τήν έλλειψη δημοκρατικής κομματικής δομής, πράγμα πού του προσδίδει ένα

Οι απόψεις του συγγραφέα πού δημοσιεύονται στο άρθρο αυτό δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη και τις απόψεις των «ΝΕΩΝ».

άναμφισβήτητο προσωποπαγή χαρακτήρα. Παρ' όλο δέβαια πού πρόκειται για σημαντική έλλειψη, τό χαρακτηριστικό αυτό πρέπει νά έκτιμηθί ιστορικά, μέσα στην ιδιότητα του γενικότερου ελληνικού πολιτικού χώρου και τίς ιδιαίτερες συνθήκες διαμόρφωσης του ίδιου του ΠΑΣΟΚ, και πάντως δεν φαίνεται νά αίρη τό σοσιαλιστικό χαρακτηριστικό του κινήματος.

Η άνανεωτική Αριστερά

Έρχομαι τώρα στό χώρο της λεγόμενης άνανεωτικής άριστεράς, πού έχει βασικό της άξονα τό ΚΚΕ έσωτερικού. Δεν θά έσπεκτώ στό θέμα της εκλογικής της ήττας. Θά άναφέρω μόνο τό εξής:

Τό τεράστιο πολιτικό σφάλμα της άρχουσας μερίδας της ήγεσίας του ΚΚΕ έσωτερικού, πού έχει ρίζες πολύ παλιότερες από τίς πρόσφατες εκλογές, είναι ό-τι έτίεινε νά ταυτίσει στην Ελλάδα τόν εύρωκομμουνισμό μέ μία στρατηγική ούραγού της άστικής τάξης. Σ' αυτό είχε έντως καταλήξει, σέ πολλές πτυχές της πολιτικής του, τό ΚΚΕ έσωτερικού, τό όποιο ή μερίδα αυτή της ήγεσίας του είχε άναγάγει στό Κόμμα της ΕΑΔΕ, της μόνιμης δηλαδή συμμαχίας μέ τήν άποκαλούμενη αντιδικτατορική δεξιά και σ' αυτό τέτοιο άπέτυχε εκλογικά. ασουρνούμαι: Η πλατειά αντι-στική και αντιδικτατορική ήτα, άν και έσφαλμένα έ-ανнинг, ισχυμένη, ύπήρξε μία βασική τακτική έπ' αλογή για λύντομο χρονικό διάστημα φάσης μετάβασης από τή juaillitica στη μεταπολίτευση (άν-sent τή με τίς τότε λαθεμένες έ-κές του ΠΑΣΟΚ)

ορικό σφάλμα ήταν ότι ή πο-γραμμή αυτή έκφράστηκε σαν στρατηγική επιδίωξη, πρ-αύ είχε σαν άποτέλεσμα ότι ινε άμετάλλακτη ακόμα και

όταν ό τόπος μας πέρασε σέ μία φάση άνοιχτών αντιμετωπικών και αντιιμπεριαλιστικών κινήσεων, και ότι, έτσι, έφαρμόστηκε ε-σφαλμένα ακόμα και κατά τήν περίοδο πού ήταν βασικά σωστή σάν τακτική.

Η διάκριση της γραμμής

Τό πρόβλημα είναι όμως έδó γενικότερο και άρκούμαι άπλα, στό πάλαι αὐτό του άρθρου, στό νά τό άναφέρω: Πράγματι, δεν ύπάρχει σήμερα, διεθνώς, έ ν α ς μονολιθικός εύρωκομμουνισμός. Από τή μία μεριά, γιατί ή διάκριση μιας άριστερής (επαναστατικής) και μιας δεξιάς (ρεφορμιστικής) γραμμής, για τή μετάβαση στό σοσιαλισμό δεν έπικαλύπτει καθόλου, όπως ένί-οτε θεωρείται, ιδίως στόν τόπο μας, τήν αντίληψη της δικτατορίας του προλεταριάτου έτσι πού εξέλιχθηκε ιστορικά (άριστερή γραμμή) και τόν εύρωκομμουνισμό στό σύνολό του (δημοκρατικός δρόμος στό σοσιαλισμό = δεξιά γραμμή).

Η σημερινή (σοβιετοκρατική) αντίληψη για τή δικτατορία του προλεταριάτου δεν είναι ούτε δεξιά, ούτε άριστερή γραμμή πρós τό σοσιαλισμό: Είναι ή γραμμή πού οδηγεί στό Γκούλαγκ, στό στρατόπεδο συγκέντρωσης, στό ψυχιατρείο και στη δικτατορία πάνω στό προλεταριάτο.

Από τήν έλλη όμως μεριά, ή διάκριση μιας άριστερής και μιας δεξιάς γραμμής μετάβασης στό σο-αλισμό διαπερνά τήν ίδια τήν αντίληψη του δημοκρατικού δρόμου στό σοσιαλισμό και τόν ίδιο τόν εύρωκομμουνισμό. Και ή εύθυλ μεγάλου μέρους της ήγεσίας του ΚΚΕ έσωτερικού έγκειται στό ότι έτίεινε να ταχθί, στις βασικές τουλάχιστο έπιλογές της, μέ τήν δεξιά γραμμή του εύρωκομμουνισμού.

Παρ' όλα αυτά, και έπιμένω στην έκφραση: π α ρ' ό λ α αὐτά, ή άνανεωτική άριστερά μέ πρωτοπορία τό ΚΚΕ έσωτερικού «αί άνεξάρτητα από τό ποιά θά είναι ή μέλλουσα διαμόρφωση του χώρου αυτού, κατάρθωσε σημαντικά ιστορικά έπιτεύγματα. Κατάρθωσε, μέ-σα από φοβερές αντίξοότητες, νά περάσει για πρώτη φορά μέ-σα στό ελληνικό λαϊκό κίνημα, πέρα από τήν εκλογική της ήτ-τα, μερικές βασικές και κοσμο-ιστορικής σημασίας ιδέες - δυ-νάμεις σχετικές μέ τόν δημοκρα-τικό δρόμο στό Σοσιαλισμό. Κατάρθωσε επίσης νά δείξει, έ-στω έν δυνάμει, ποιές μπορούν νά είναι οι δημοκρατικές δια-δικασίες και δομές ενός κόμ-ματος βασισμένου στην προ-στική του δημοκρατικού σοσια-λισμού.

Τά στοιχεία αυτά, όσο άτελή και έν άναμφισβήτητα ύπήρξαν (άναφέρο-μαι ειδικά στόν αντιδημοκρατικό και αντικαταστατικό τρόπο μέ τόν όποιο ή ήγεσία του ΚΚΕ έσωτερικού αντι-μετώπισε τήν πρόσφατη καθύστατη κρίση τήν νεολαία του Ρήγα Φε-ραίου), δεν θά πεθάνουν πιά ποτέ, παρά τίς λυσσαλέες αντιδράσεις πού ξεσήκωσαν. Άποτέλεσμα: Τό σύνολο ή σχεδόν, τής προοδευτικής διανοή-σης στόν τόπο μας ταχθηκε μαζικά (φαινόμενο πρωτόφαντο από τήν έ-ποχή του ΕΑΜ) μέ τό μέρος της Συμμαχίας.

